

СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто сучасний стан ринку споживчого кредитування, переваги та недоліки споживчого кредиту для споживача, а також які напрямки споживчого кредиту найбільш вигідні для банків і чому; проаналізовано систему заходів, спрямованих на розбудову системи споживчого кредитування в Україні, це створення кредитного бюро, яке зокрема налагодило б зв'язок між кредитними установами, дозволило поліпшити ситуацію з неповернутими кредитами щодо недобросовісних позичальників і вирішувало б інші питання.

Advantages of consumer crediting for a client and the most beneficial types of credit for banks are under investigation in the article. Also the system of different measures used in the development of consumer credit in Ukraine is analysed. One of such measures is the need to establish credit wich will assist in development the connection between credit.

Ступінь зрілості ринкових економічних систем часто оцінюють за ступенем розвитку кредитних відносин, завдяки яким вирішується ціла низка як суто економічних, так і соціальних проблем. Визначення "кредит" походить від латинського слова *creditum*, що означає "позиція" (від слова *credo* – "вірю, довіряю") [4, с. 67].

Сучасне значення кредиту полягає у наданні коштів, товарів, послуг в запозичення з наступним поверненням позички з відсотком, за користування кредитом. Найпоширеніший вид кредиту в сучасних умовах – це споживчий кредит, який набуває все більшого розповсюдження, а також має важливе значення для розвитку попиту на товари довготривалого використання. Споживчий кредит – надається банком приватним особам (споживачам) для придбання споживчих товарів. Споживчий кредит існує в двох формах: комерційного (купівля товарів у розстрочку) та банківського (грошова позиція банку для купівлі товарів довгострокового користування) [1, с. 424].

Перша кредитна установа виникла в Україні в 1869 р. – завдяки зусиллям відомого українського громадського діяча Г.П. Галагана було відкрито селянську позиково-ощадну касу в селі Сокиринцях на Полтавщині. Це товариство серед інших 14, заснованих переважно в 70-х роках XIX ст., було найпотужнішим. Воно проіснувало майже 60 років і припинило своє існування з початком колективізації. Підставою для позики суми в розмірі до 25 крб. – слугувала особиста довіра, а більші суми надавалися під поруку або заклад рухомого чи нерухомого майна і не більше як 100 крб. Перевага при наданні позик надавалася тим позичальникам, які потребували меншої суми і раніше стали членами товариства. За даними 1873 р. товариство видало 9810 крб. на позики 108 членам, терміном від 3 до 9 місяців [3, с. 87].

Кредитні спілки надавали позики як короткострокові до 1 року, так і довгострокові – строком на 5 років зі сплатою 12% річних. Призначення позик, які видавалися кредитними товариствами, було різноманітним: сільськогосподарські кредити на купівлю землі, її оренду, обробіток, купівлю сільськогосподарських знарядь, худоби, насіння; кредити ремісникам на купівлю знарядь праці; невиробничі кредити на купівлю товарів для подальшого перепродажу, сплати платежів, витрати на житлові будівлі. При наданні кредиту враховували майновий стан позичальника, його працездатність, старанність, моральні якості.

Окрім товариства дрібного кредиту в Україні кредитування населення займалися й комерційні банки. В кредитній практиці комерційних банків того часу переважали ломбардні кредити під заставу золота, срібних монет, векселів і цінних паперів. Все вищезазначене свідчить про те, що протягом XIX–XX ст. в Україні було створено розгалужену мережу кредитно-фінансових установ різних типів: банки, кредитні товариства, позиково-ощадні товариства тощо. Через них здійснювалося кредитування всіх верств населення. В нинішніх

умовах переходу до ринкової економіки цей досвід можуть використати як науковці, так і практики.

Останнім часом споживче кредитування набуває все більшої актуальності. Пов'язано це з тим, що всі ланки суспільства прагнуть ефективно функціонувати, а без розвитку споживчого кредитування не може існувати розвинена фінансова система і відбуватися нормальний розвиток суспільства. Особливо актуально це питання стоїть перед споживачами, яким хотілося мати власне житло та можливість його обладнати, що забезпечить нормальне існування домогосподарств.

З початку ринкової трансформації споживче кредитування втратило актуальність для більшості банків. Насамперед причинами цього стали високі темпи інфляції та, як правило, довгостроковий характер кредитування, тоді як банки надавали перевагу короткотерміновим кредитам під торгівельні операції. Зміни які відбуваються в державі, в економічних процесах країни мають прямий вплив і на дану галузь кредитних відносин, яка на сьогодні перебуває на стадії відродження, а точніше бурхливого розвитку.

Відомий економіст В.А. Косинський писав про споживчий кредит: "...оскільки споживчий кредит задовольняє потреби, то будь-які заходи щодо заохочення цього виду кредиту з народногосподарської точки зору мають таке ж значення, як і щодо кредиту виробничого" [5, с. 93].

В усіх країнах споживчий кредит виступає системою грошових відносин пов'язаною з тимчасовим перерозподілом вільних коштів юридичних і фізичних осіб. В країнах з розвинутою ринковою економікою споживчий кредит, як зручна і вигідна форма обслуговування населення, відіграє велику роль в економіці. Тому він активно регулюється з боку держави, як на рівні надання кредиту, так і на рівні його використання і виражається або в заохоченні кредитування кінцевого споживача через процентну ставку, термін кредиту, або в більш жорсткому режимі кредитування. Таким чином, споживчий кредит надається банком приватним особам для придбання предметів особистого споживання довгострокового користування [1, с. 425].

Переваги споживчого кредиту для споживача полягають у наступному: придбання товарів провадиться у зручний час, навіть тоді, коли в споживача відсутня необхідна сума готівки (або кошти взагалі); він дозволяє здійснювати непередбачені термінові виплати (аварійний ремонт квартири, автомобіля, тощо). Водночас, існують також і недоліки, які споживачу необхідно враховувати: кредитні рахунки можуть створити яву наявності "легких грошей", що призводить до надмірних витрат, які по мірі накопичення боргів, призводять до небажаних ускладнень відносно щомісячних платежів. Придбання в кредит обходиться споживачеві дорожче ніж при оплаті готівкою, кредитна ціна на товар встановлюється вищою, а також сплачується відсоток за користування кредитом.

Кредитування населення відбувається через споживчі кредити і надаються споживачам з відносно невели-

ким, але стабільним доходом. За минулий рік обсяги споживчого кредитування зросли в Україні приблизно в 2,5 рази за рахунок пропонування кредитів в магазинах при здійсненні покупки. За даними "УкрСіббанк" найактивнішими регіонами у споживчому кредитуванні є Київський, Донецький, Дніпровський, Харківський та Запорізький. Попит фізичних осіб на споживчі кредити прямо залежить від реальних доходів населення, тому збільшення доходів населення, яке відбулося в останні роки, дало поштовх різкому зростанню попиту на ринку споживчих кредитів. Кредитування населення України набуває значного розвитку і збільшилось майже в тричі порівняно з кредитуванням юридичних осіб, що характеризує домінуюче положення споживчого кредитування [6, с. 95].

За даними Національного банку України, частка споживчих кредитів у загальному кредитному портфелі українських банків на початок 2006 року становила 7,9%, тобто близько 3,25 млрд. грн. У східноєвропейців ця частка сягає близько 15%, а в країнах Західної Європи – 50%. Основною проблемою, що стримує наближення до європейських параметрів, є величина відсоткових ставок за споживчими кредитами. Тому виникає необхідність зниження розміру кредитних ставок до 7–12% річних, а також збільшення терміну кредитування [2, с. 5].

Зростання конкуренції на ринку кредитних операцій, змусило банки лібералізувати умови кредитування, що спричинило збільшення обсягу середньострокових і довгострокових кредитів. Обсяг наданих споживчих кредитів склав 6% від обсягу валового внутрішнього продукту, у той час як у Польщі і Чехії він складає в середньому 11–15% ВВП. Найбільш відомими кредитними установами на ринку споживчого кредитування є Приватбанк, "Єврокредит" і ДельтаБанк, які контролюють від 50 до 80% ринків регіонального споживчого кредитування.

Для банківських структур кредитування споживачів нецільового призначення більш вигідне ніж експрес-запозичення в торгівельних центрах. При нецільовому споживчому кредитуванні споживачі поводять себе більш раціонально: прийнявши обмірковане рішення, підрахувавши витрати на обслуговування кредиту, та реально оцінивши свої можливості по виплаті кредиту. Інша ситуація з експрес-запозиченнями в торгівельних центрах де запозичення здійснюється споживачем під впливом емоційного бажання придбати якусь річ не встигаючи осмислити доцільність цієї покупки, витрати на обслуговування кредиту, момент повернення кредиту, що може призвести до неповернення кредиту. Неповернені кредити набувають актуальності і вже стають проблемою на ринку споживчого кредитування. Це і є причиною, по якій деякі банки не тільки не створюють ліберальні умови для розвитку споживчого кредитування, а навпаки, намагаються притримуватись більш консервативних поглядів при відборі клієнтів не зважаючи на те, що втрачають в темпах росту обсягів споживчих кредитів. Така обережна поведінка дозволяє попереджати збільшення числа неповернених кредитів в майбутньому. Проблеми з поверненням позичених коштів також виникають у зв'язку з недосконалістю чинного законодавства, а це у свою чергу стає підставою для завищення кредитних ставок, що може негативно вплинути на розвиток ринку споживчого кредитування.

Для кредитних спілок України проблема неповернення кредитів менш актуальна в порівнянні з банками. Сума боргу по неповерненим кредитам в 2007 р. складає лише мільйон гривень, завдяки тісного взаємозв'язку спілок між собою.

На наш погляд, необхідним є встановлення відповідної інфраструктури для того, щоб неповернені кредити не досягали несприятливих розмірів, що може нанести збитки розвитку споживчому кредитуванню, стабільності споживчого ринку і загальному економічному розвитку країни.

В Україні в 2006 р. зареєстровано понад 500 кредитних спілок, майже 120 з яких об'єдналися у Національну асоціацію кредитних спілок України [7]. Кредитні спілки надають свої послуги значно більшої кількості споживачів. Вони працюють у тому секторі кредитного ринку, який банки не охоплюють своє діяльністю – секторі низькоприбуткових і доволі ризикових кредитів. Тому кредити в кредитних спілках дещо дорожчі ніж в банках. Позитивний момент кредитних спілок полягає у мобільності в обслуговуванні клієнтів, швидкості прийняття рішення про надання кредиту і передових технологій з вивчення документів, які надає позичальник, що дозволяє досягати значно більших показників ефективності діяльності в порівнянні з банками. Винагорода за залученими коштами також набагато перевищує ставки за банківськими депозитами, що приваблює споживачів в кредитних союзах, як і індивідуальний підхід по відношенню до середніх і малозабезпечених верств населення.

Зростання конкуренції на ринку споживчих кредитів з одного боку сприяє лібералізації умов кредитування, а з іншого боку загрожує зникненням кредитних спілок, оскільки вони не мають достатньої кількості ресурсів для масового кредитування споживачів і мало розповсюдженні територіально. На наш погляд, реформування системи кредитної кооперації може відбутися лише на основі законопроекту, що дозволяє кредитним спілкам суттєво підняти свій потенціал, опанувати нові види послуг і зайняти своє місце на ринку кредитних ресурсів.

Ринок споживчого кредитування, який формується і набуває розвитку в Україні, обумовлює зміну форм та механізм управління господарською діяльністю фізичних осіб, що позитивно впливає на добробут населення і призводить до розвитку споживчого ринку України в цілому.

За кордоном – у США чи Німеччині життя в кредит вже стало нормою, а населення України поступово починає розуміти зручність і порівняну доступність життя в борг. Українські споживачі почали довіряти українським фінансовим структурам. Зростання рівня конкуренції на банківському ринку сприяло пом'якшенню умов споживчого кредитування за рахунок збільшення розміру кредиту в грошовому виразі і значного подовження терміну по їх використанню. Все це призвело до зростання обсягів кредитів в десятки разів.

1. Економічна теорія. Політекономія. За ред. д.е.н., проф. В.Д. Базилевича. – К.: "Знання-Прес", 2001. 2. "Банківська система: за рік до повноліття" Дзеркало тижня №82 (611) 26 серпня – 1 вересня. 3. *Витанович І.* Історія українського кооперативного руху. Із праць історико-фінансової секції НТШ. – Нью-Йорк: Товариство української кооперації, 1964. – 624 с. 4. *Коноплицкий В.А., Філіна А.И.* Маркетинг, ринок, фінанси. Терминологический словарь – справочник. – К.: "Имекс", 2002. – 184 с. 5. *Коссинский В.Ф.* Учреждения мелкого кредита в Германии. – М., 1901. 6. "Кредити: життя в розстрочку" Україна і світ № 2(352) 20.01.2006. 7. <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/2006/dsr/dsr/2005.html>.